

33 การรักษาภาวะพิษ จากสารพิษที่พบบ่อย

“ ถ้าผู้ป่วยหมดสติ ให้ผู้ป่วยนอนเอนด้านข้างและเช็ดคางไปข้างหน้า หัวเอนไปข้างหลังเพื่อให้หายใจได้สะดวก ห้ามให้สิ่งใดๆ ทางปากในกรณีที่ผู้ป่วยหมดสติ ”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บรรจง วิทยวีรศักดิ์

ภาควิชาพยาธิวิทยา คณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

สารที่ทำให้เกิดภาวะพิษมักเป็นสารเคมีที่หาได้ง่าย เช่น ยานอนหลับ ยาแก้ปวด สารกำจัดแมลง สารกำจัดวัชพืช กรด ต่าง สารตัวทำลายต่างๆ เป็นต้น สารเคมีเหล่านี้อาจเข้าสู่ร่างกายโดยการรับประทานเข้าไป การสูดหายใจเข้าไป การดูดซึมผ่านทางผิวหนัง และในบางกรณีโดยการฉีดเข้าสู่ร่างกายโดยตรง

สาเหตุและการป้องกัน

สาเหตุของการได้รับสารพิษแบ่งออกได้เป็น 4 ประการ ได้แก่

1. **อุบัติเหตุ** ส่วนใหญ่มักเกิดในเด็ก แต่บางครั้งเกิดในผู้ใหญ่ด้วย โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเข้าใจผิดคิดว่าเป็นสิ่งที่รับประทานได้ การป้องกันทำโดยการเก็บสารพิษไว้ในที่มิดชิด ห่างไกลจากเด็ก มีการปิดฉลากข้างภาชนะให้ทราบว่าเป็นสารอันตรายและไม่เก็บสารพิษปะปนกับของกินของใช้ทั่วไป
2. **การฆ่าตัวตาย** ส่วนใหญ่มักเกิดในผู้ใหญ่ โดยเฉพาะผู้หญิงอายุระหว่าง 20-40 ปี การป้องกันทำโดยการให้ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความรักความอบอุ่นแก่ผู้ที่มีปัญหา และควรปรึกษาจิตแพทย์ด้วย
3. **การใช้ยารักษาโรค** มียาหลายชนิดเป็นยาอันตรายที่อาจทำให้เกิดอาการเป็นพิษได้ง่าย การป้องกันทำได้โดยการอ่านฉลากยาให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อนใช้ยาทุกครั้ง
4. **งานอาชีพ** คนงานบางอาชีพเสี่ยงต่อการได้รับสารพิษ ควรมีการตรวจคัดกรองที่เหมาะสมและมีการติดตามตรวจวัดระดับสารพิษในร่างกายเป็นระยะ

การวินิจฉัย

แพทย์จะอาศัยข้อมูลดังต่อไปนี้ประกอบการวินิจฉัย

1. **ประวัติผู้ป่วยและข้อมูลการได้รับพิษ** ผู้ป่วยหรือผู้นำส่งผู้ป่วยควรเตรียมข้อมูลต่อไปนี้ให้แพทย์ทราบ เช่น จำนวนผู้ป่วยที่ป่วยพร้อมกัน โรคของผู้ป่วยก่อนได้รับสารพิษ สถานที่และเวลาที่ได้รับสารพิษ ชื่อสารพิษ ลักษณะปริมาณและความเข้มข้นของสารพิษ วิธีการที่ได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย เวลาที่เริ่มแสดงอาการ ลำดับก่อนหลังของอาการแสดงต่างๆ การให้ยาใดบ้างก่อนมาพบแพทย์ ควรนำตัวอย่างสารพิษและภาชนะที่บรรจุมาด้วย จะช่วยในการวินิจฉัยได้มาก

2. การตรวจร่างกาย ในขั้นแรกแพทย์จะตรวจอุณหภูมิร่างกาย การหายใจ ชีพจร ความดันโลหิตและระบบประสาทของผู้ป่วยก่อน เพื่อให้การรักษาประคับประคองผู้ป่วยให้ผ่านภาวะวิกฤติไปก่อน หลังจากนั้นจึงจะตรวจร่างกายโดยทั่วไป เช่น ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของผิวหนังและช่องปาก กลิ่นของสารพิษจากผู้ป่วย การทำงานของกล้ามเนื้อ เป็นต้น

3. การตรวจทางห้องปฏิบัติการ แพทย์อาจส่งตรวจตัวอย่างเลือด ปัสสาวะ สิ่งอาเจียน และอื่นๆ ตามความเหมาะสม เพื่อการวิเคราะห์ต่อไปนี้

3.1 การวิเคราะห์ทางโลหิตวิทยา เพื่อดูลักษณะและปริมาณของ เม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาวแต่ละชนิด

3.2 การวิเคราะห์ทางเคมีคลินิก เพื่อวัดระดับของเกลือแร่ น้ำตาล เอนไซม์ บางตัว และองค์ประกอบบางอย่างในเลือด และ/หรือปัสสาวะ

3.3 การวิเคราะห์ทางพิษวิทยา เพื่อตรวจหาและวัดระดับสารพิษและ เอนไซม์บางตัวในตัวอย่างส่งตรวจ

3.4 การวิเคราะห์ทางรังสีวิทยา เพื่อตรวจหาสารพิษที่รับประทานเข้าไป ภายใน 2 ชั่วโมง และเป็นสารที่มีคุณสมบัติทึบแสงต่อรังสีเอกซ์

3.5 การวิเคราะห์คลื่นไฟฟ้าหัวใจ เพื่อดูความผิดปกติของการทำงานของหัวใจ

แนวทางการรักษา

1. ช่วยหายใจด้วยเครื่องช่วยหายใจ บางครั้งอาจจำเป็นต้องให้ก๊าซออกซิเจน (ยกเว้นในกรณีได้รับสารพาราควอท)

2. ป้องกันอันตรายต่อดวงตา ด้วยการล้างทำความสะอาดด้วยน้ำสะอาด ปริมาณมากๆ กรณีโดนสารพิษ

3. ควบคุมอุณหภูมิร่างกาย ไม่ให้สูงหรือต่ำผิดปกติด้วยการเช็ดตัว หรือห่มผ้าห่มตามแต่กรณี

4. หยุดการได้รับสารพิษ เช่น ล้างผิวหนัง ล้างนัยน์ตา ล้างกระเพาะอาหาร ด้วยการทำให้อาเจียน หรือใส่สายล้างกระเพาะอาหารผ่านทางรูจมูก (ยกเว้นในกรณีที่ผู้ป่วยหมดสติแล้ว หรือกรณีได้รับน้ำมันก๊าด น้ำมันเบนซิน และน้ำมันเครื่อง ซึ่ง

อาจเกิดการสำลักเข้าสู่ระบบทางเดินหายใจได้)

5. ควบคุมการทำงานของหัวใจและหลอดเลือด ด้วยการให้น้ำเกลือและยาบางชนิด เพื่อป้องกันหัวใจล้มเหลวหรือความดันเลือดต่ำเกินไป
6. ให้การรักษาจำเพาะ ดังต่อไปนี้
  - 6.1 ให้ยาแก้พิษ เช่น ให้ *atropine sulfate* และ *2-PAM* เข้าหลอดเลือดดำ เพื่อแก้พิษของสารกำจัดแมลงอินทรีย์ฟอสเฟต
  - 6.2 ลดการดูดซับสารพิษ เช่น รับประทานน้ำผสมผงถ่านกัมมันต์ (30 กิโลกรัม/100 มิลลิลิตร)
  - 6.3 เร่งการขับถ่ายสารพิษทางอุจจาระหรือปัสสาวะ เช่น รับประทาน *magnesium sulfate* (20 กิโลกรัม/300 มิลลิลิตร)
  - 6.4 ให้น้ำเกลือทดแทน เพื่อควบคุมความดันโลหิตหรือป้องกันภาวะช็อก
  - 6.5 ควบคุมอาการชักกระตุก (ถ้ามี)
  - 6.6 ปรับการเต้นของหัวใจในกรณีที่หัวใจเต้นผิดปกติ
  - 6.7 ปรับความเป็นกรด-ด่าง (pH) ของเลือดให้อยู่ในเกณฑ์ปกติ
  - 6.8 ติดตามอาการผู้ป่วยไปสักระยะหนึ่ง
  - 6.9 ในกรณีจำเป็น อาจต้องฟอกเลือดหรือถ่ายเลือดใหม่ทดแทน

การประเมินผลการรักษา

1. ดูจากอาการบ่งชี้บางอย่างที่จำเพาะต่อการได้รับสารพิษชนิดนั้น
2. ดูจากชีพจร การหายใจ และความดันโลหิต

การปฐมพยาบาลก่อนไปพบแพทย์

ภาวะพิษจากสารพิษมักจะเป็นกรณีฉุกเฉินที่อาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ การปฐมพยาบาลจึงมีความสำคัญมากต่อการรอดชีวิตของผู้ป่วย หรืออย่างน้อยทำให้ภาวะพิษทุเลาลง หลักสำคัญของการปฐมพยาบาลผู้ป่วยที่ได้รับสารพิษคือ

1. **ช่วยการหายใจ** ถ้าผู้ป่วยหยุดหายใจ ให้ช่วยหายใจทางปาก โดยให้ผู้ป่วยนอนหงาย หัวห้อยลงเล็กน้อย เอานิ้วมือห่อผ้าสะอาดเช็ดภายในช่องปากให้สะอาด ใช้นิ้วปิดช่องจมูกของผู้ป่วยและเอาปากประกบเข้ากับปากของผู้ป่วย เป่าลมเข้าทาง

ปากเป็นระยะๆ ตามจังหวะการหายใจ จนกว่าผู้ป่วยจะหายใจตามปกติ

2. ป้องกันอันตรายต่อดวงตา ในกรณีที่สารเคมีกระเด็นเปื้อนดวงตา ให้รีบชะล้างดวงตาด้วยน้ำสะอาดปริมาณมากๆ

3. ควบคุมอุณหภูมิร่างกาย ถ้าผู้ป่วยตัวเย็นให้ห่มด้วยผ้าห่ม ถ้าผู้ป่วยมีไข้ ให้เช็ดตัวด้วยน้ำสะอาด

4. ถ้าผู้ป่วยชักกระตุก ให้ใช้ผ้าหรือวัตถุอ่อนนุ่มวางไว้ระหว่างฟัน เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ป่วยกัดลิ้นตนเอง

5. หยุดการได้รับสารพิษ เช่น นำผู้ป่วยออกมาจากที่เกิดเหตุ ถอดเสื้อผ้าที่เป็นสารพิษออก ล้างสารพิษออกจากผิวหนัง พยายามให้ผู้ป่วยอยู่ในอาการสงบ ถ้าผู้ป่วยหมดสติให้ผู้ป่วยนอนเอนด้านข้างและเช็ดคางไปข้างหน้า หัวเอนไปข้างหลัง เพื่อให้หายใจได้สะดวก ห้ามให้สิ่งใดๆ ทางปากในกรณีที่ผู้ป่วยหมดสติ ถ้าผู้ป่วยได้รับประทานสารพิษที่เป็นอันตรายถึงชีวิตและผู้ป่วยยังไม่หมดสติ ให้ผู้ป่วยยืนหรือนั่ง แล้วกระตุ้นให้อาเจียน โดยใช้นิ้วมือล้วงเข้าไปเสียด้านบนของคอหอย พร้อมกับใช้อีกสองนิ้วของมืออีกข้างหนึ่งกดแถมระหว่างฟันไว้เพื่อป้องกันการจับนิ้วมือ ห้ามทำให้อาเจียนในกรณีที่รับประทานน้ำมันเบนซิน น้ำมันก๊าด หรือน้ำมันเครื่องเข้าไป ไม่ว่าผู้ป่วยจะอาเจียนหรือไม่ก็ตาม ให้ผู้ป่วยดื่มน้ำผสมถ่านกัมมันต์เป็นระยะๆ แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้ป่วยดื่มกรดหรือด่างเข้าไป ให้ดื่มน้ำหรือนมปริมาณมากๆ ตามทันที

ความสำเร็จของการปฐมพยาบาลขึ้นอยู่กับความรวดเร็วของการปฏิบัติและความถูกต้องตามขั้นตอนของการปฏิบัติ

